

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

499

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת ויקהל פקודי תשפ"א

שיחה שנאמרה השבוע בישיבת פוניבז' לקראת בין הזמנים

מאהבת השם ואהבת התורה, אבל יחד עם זה צריכים גם יראה, ויהי מורא שמים עלים. והביא על זה הברטנורא שם שכן אמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) "עבוד מאהבה עבוד מיראה, עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט", ע"כ.

והיינו שצריכים גם יראה וגם אהבה, והאהבה לבד אינה מספיקה, כי אם עושים רק מאהבה, אזי לפעמים יכול להיות שלא תהיה האהבה, כגון אם יש אהבה אחרת, שיש עוד משהו אחר שגם כן אוהבים אותו ונמשכים אליו. ועל זה צריך יראה, כי בלי היראה יכול להיות שאדם יבעט באהבה, מפני שיש אהבה אחרת המושכת אותו והוא רוצה בה, ואף על פי שהוא 'אוהב' אבל הוא 'בועט' ואינו עושה את מה שצריך לעשות, אבל כשיש יראה הוא כבר לא בועט, כי הוא מפחד וחושש לעשות כן.

אבל אף על פי כן, אם הוא עושה רק 'מיראה' אזי הוא 'שונא', כיון שעושה בעל כרחו, ואין זו תורה לשמה, כי הוא עושה רק מיראה מתוך פחד, שלא לשמה, ולכן צריך שתהיה גם אהבה, ואזי אין אוהב שונא.

ושני הדברים הללו, יראה ואהבה, הם העצות לחיזוק בתורה, וזהו החיוב! שיהיה גם יראת שמים, וגם טעם בלימוד שימשוך, ויראת שמים היינו יראת הרוממות או יראת העונש, ואמנם בשבילנו יראת הרוממות היא מדרגה, וצריכים לכל הפחות יראת העונש, שיש עונש בגיהנום וגם בעולם הזה, ויחד עם זה גם אהבה, כי על תורה נאמר (אבות ו, ד) אשריך בעולם הזה, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', היינו במיעוט תענוג, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה!

ולכן כאמור צריכים את שני הדברים: חיזוק היראה וחיזוק האהבה, וחיזוק האהבה הוא על ידי צורת הלימוד, ללמוד בצורה המושכת ומתאימה לכל אחד לפי טבעו, כי אם אדם לומד נגד הטבע שלו, שהטבע מושך אותו ללמוד באופן מסוים והוא לומד בצורה אחרת נגד טבעו, אזי אין 'אהבה', וכל לימודו הוא רק 'מיראה', וכיון שכן הרי הוא עלול לשנוא, וצריך גם אהבה, שהלימוד ימשוך אותו. ושני הדרכים הללו הם העצות לחיזוק התורה בבין הזמנים.

וזהו שהביא רש"י מדברי חז"ל על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, מהו 'היום'? כדויתגמא חדשה שהכל רצין לקראתה, והיינו כמו דיוטגמא - חוק חדש מהמלך, שזה מעניין, וכולם נמשכים לזה ומתעניינים בזה, כפי שטבע בני אדם להתעניין בחדשות, כך צריך ללמוד ולעסוק בתורה מתוך התעניינות, שזה מעניין ומושך.

אבל דיוטגמא חדשה צריכה להיות גם עם יראה, יראת חטא [וראה במשנה ברורה סימן ס"א שהביא מדברי הטור: אילו מלך בשר ודם שולח פרוטגמא חדשה, בודאי היו כל בני המדינה קוראין אותה באימה ויראה וכו'], והיראה עם האהבה הם המביאים לחיזוק בעסק התורה.

הדרכה למעשה לבין הזמנים

ולמעשה כיצד עושים את החיזוק בבין הזמנים, כבר דיברנו בעבר שיש כמה עצות לזה: ראשית צריכים להחליט מראש על **דבר קבוע מה לומדים**, איזה מסכת או איזה פרק, כי לפעמים עד שחושבים מה ללמוד, בינתיים מתחילים לחלוטם והזמן עובר, ולכן צריך שיהיה מוחלט כבר לפני בין הזמנים מה ללמוד.

וגם יש להחליט על **מקום קבוע היכן ללמוד**, ועדיף מחוץ לבית, כי בדרך כלל בבית יש הפרעות, וגם צריכים לעזור בבית, ובפרט בימים אלו ערב פסח צריכים לעזור, ולכן יש לסכם עם בני הבית מהו הזמן לעזור, ואחר כך ילך למקום אחר ללמוד, במקום תורה, ובמקום קבוע.

וגם צריכים שיהיה **זמן קבוע ללימוד**, וכמו שאמרנו לסכם עם בני הבית מהו הזמן לעזור בבית ומהו הזמן שבו הוא לומד, בזמן קבוע.

וגם צורת הלימוד, יש ללמוד בצורה **שהלימוד ימשוך** ולא יהיה משעמם, ובאמת רבים אמרו לי שבבין הזמנים הם נהנים יותר מהלימוד, והלימוד יותר מעניין אותם, כי בבין הזמנים לא משועבדים לצורת לימוד מסוימת, ואין מסגרת המחייבת מה ואיך ללמוד, וכל אחד לומד לפי מה שנוח לו וכפי

טבע הרפיון בבין הזמנים

אנו עומדים סמוך לבין הזמנים, ובדרך הטבע בין הזמנים גורם לרפיון, כמו שמצינו בדור המדבר לאחר מתן תורה, שהיו בהר סיני, וכתוב אחר כך (במדבר י, לב) ויסעו מהר השם, ואמרו חז"ל (ילקוט בעלותך הובא ברמב"ן שם ובתוס' שבת קטז) שנסעו בשמחה "כתינוק הבורח מבית הספר", והיינו כמו ילד שלומד בבית הספר, בחיידר, וכשנגמר הלימודים הוא שמח ורץ מהר הביתה, ואילו כשהולך לחיידר הוא לא רץ, אבל כשחוזר מהחיידר הוא רץ ובורח מהר, שכן טבע האדם.

ולא רק 'יתנוק' טבעו כן, אלא אפילו דור המדבר, מקבלי התורה, שהיו במתן תורה, ושמעו את קול השם! כמו שאמרו (מכות כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וגם זכו לקריעת ים סוף, שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה (מכילתא בשלח ג), ובשירת הים אמרו זה קלי ואנוהו (שמות טו, ב) ופירש רש"י שהיו מראין אותו באצבע ואומרים 'זה קלי, כזו מדרגה! אף על פי כן כשנסעו מהר סיני היו בשמחה כתינוק הבורח, כי זה טבע האדם.

ולכן כשמגיעים לבין הזמנים, מצד הטבע של כל אחד ואחד הוא כתינוק הבורח, כי בשיבה יש סדרים המחייבים, עם זמנים קבועים לתפילה לתורה ולמוסר, על הכל יש זמנים קבועים, ושמחים בזה, באמצע הזמן שמחים ומרוצים מזה, ועושים את זה בשמחה, אבל כשמגיע בין הזמנים הטבע הוא שיש שמחה כתינוק הבורח, ועוזבים בשמחה.

כל אחד צריך חיזוק

ומה העצה לכך? הנה אמרו בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק, והדבר הראשון הוא תורה, עסק התורה, ופירש רש"י שם מהו חיזוק? "שיתחזק אדם תמיד ובכל כוחו", והראיה שצריכים חיזוק, למדו בגמרא שם מיהושע, שהקב"ה אמר לו חזק ואמץ, והוא ציווי מיוחד שהיה ליהושע, 'חזק ואמץ' - תעשה חיזוק ותתאמץ, למען תשכיל וגוי'.

והרי על יהושע כתוב (דברים לד, ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו, וכמו שפירש רש"י בפרשת פינחס (במדבר כז, כג) שסמך עליו בשתי הידיים ועשאו ככלי מלא וגדוש, מלא רוח חכמה!

ואף על פי כן הוא היה צריך חיזוק, ולא רק בבין הזמנים, אלא אפילו באמצע הזמן, תמיד צריך חיזוק, אפילו יהושע! שעליו נאמר (אבות פ"א) משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים, את כל התורה כולה, אף על פי כן נאמר לו ציווי בנבואה רק חזק ואמץ, חזק בתורה ואמץ במעשים טובים, כי כל אחד צריך חיזוק, לעשות חיזוק.

והחיזוק הוא כמו שפירש רש"י תמיד ובכל כוחו, להתחזק במעשים של חיזוק, תמיד בלי הפסק, ובכל כוחו כל אחד לפי כוחותיו, להתחזק כדי ללמוד ולעסוק בתורה, ונתבונן כיצד עושים את החיזוק.

שני דרכים לחיזוק - אהבה ויראה

הנה יש שתי סיבות שמחייבות את האדם ללמוד, יש יראה ויש אהבה, יראה היינו יראת שמים, יראת העונש או יראת הרוממות, ויש אהבה, אהבת תורה, שהאהבה מושכת להמשיך הלאה.

ועל אהבה מצינו בגמרא (עירובין נד, ב) שהובא הפסוק "באהבתה תשגה תמיד", ואמרו כן על רבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, והיינו שהיה לומד ושקוע כל כך בתורה עד ששכח שבגדו העליון נמצא במקום אחר, והוא נגד הטבע לשכוח כך, אבל זהו הכוח של אהבת תורה, שכאשר אדם עוסק בתורה אזי עסק התורה מושך אותו, וידוע שכל מה שיותר לומדים הרי זה יותר מושך, כמובן מי שלומד בצורה המתאימה לו, ככל שלומד יותר זמן הרי זה יותר מושך, וכמו שכתוב באהבתה תשגה תמיד. וזהו אהבה, שאהבת התורה נותנת את הכוח שזה מושך להמשיך הלאה.

אבל הרי לפעמים יש הפרעות לתורה, ולכן אמרו בפרקי אבות (א, ג) הו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם, והיינו שמצד אחד צריכים לעבוד את השם שלא על מנת לקבל פרס,

הטבע שלו, וממילא הלימוד מושך מאד. וזה חשוב מאד, ללמוד לפי טבעו, בעיון או בבקיאיות, כל אחד איך שהטבע שלו מושך אותו.

לידע חשיבות התורה וקדושתה

אך דבר נוסף צריכים גם לדעת מה החשיבות של תורה, ומה המעלה של עסק התורה, חוץ מהאהבה והיראה, לדעת גם מה המדרגה של אדם שלומד, בשעה שהוא לומד מה המדרגה שלו.

והרי אמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם, וכשהשכינה נמצאת הרי המקום קדוש ויש בו קדושה, ונמצאים בתוך הקדושה! אם זה מי שלומד תורה – הקדושה מקיפה אותו, ולא רק עשרה שעוסקים בתורה, אלא כמו שאמרו שם אפילו חמישה ושלושה ואפילו אחד, כשעוסק בתורה הוא מוקף בקדושה.

ומעשה היה עם מרן החזון איש זצ"ל שהלך פעם עם מישהו, ברחוב חזון איש כיום, וכשהגיע למקום מסוים אמר: עכשיו במקום הזה אני מרגיש קדושה, ומדוע? כי לא מזמן היו פה שני בחורי ישיבה ודיברו בלימוד, וכיון שדיברו בלימוד נשארה קדושה במקום, ואפשר להרגיש את הקדושה! ואמנם לא כל אחד מרגיש, אבל החזון איש הרגיש, שיש כאן קדושה, כי כשעוסקים בתורה זה מקדש את המקום, ואנו איננו מרגישים בזה, אבל החזון איש הרגיש, וכך המציאות.

כשאדם עוסק בתורה לא רק שהוא בעצמו קדוש, אלא הוא גם מקדש את המקום שנמצא בו! ועכשיו שאנו יושבים ועוסקים בדברי תורה הננו מקדשים את המקום – נוסף לקדושה שאנו מתקדשים, גם המקום מתקדש, ומשפיעים קדושה על המקום, ואף שהמקום קדוש כבר, מכל מקום מוסיפים עוד קדושה, כי אין שיעור לקדושה, כמו שמצינו (ברכות ו, א) שבעשרה קדמה שכינה ואתיא, ויש הרבה מדרגות בקדושה.

תורה 'תבלין' – ההנאה הגדולה בעולם

והתורה היא גם תבלין ליצר הרע, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ונקטו חז"ל בלשון 'תבלין', שהתבלין הוא דבר שנותן טעם, ומפני שהיצר הרע גם כן מפתה ונותן טעם ומושך לדברים המושכים, לכן התורה היא 'תבלין' עם טעם יותר גדול! ועסק התורה הוא תבלין שנותן טעם והנאה יותר גדולה מהיצר הרע.

וזהו שאמרו על העוסק בתורה (אבות ו, ד) אשריך בעולם הזה, ואשריך פירושו שזה האושר הגדול ביותר שאין למעלה ממנו, ואין בעולם הזה הנאה יותר מההנאה של תורה, עם דרכה של תורה, פת במלח ומים במשורה, במיעוט וטענו, כשעוסקים בתורה עם מיעוט התענוגים ובלי שאיפות של עולם הזה, אזי אשריך בעולם הזה ואין אושר יותר גדול מזה!

והמשיך התנא שם 'וטוב לך לעולם הבא', ולכאורה מה החידוש, הלא פשוט שמגיעו לו עולם הבא, ולמי יהיה עולם הבא אם לא לאדם כזה שעוסק בתורה מתוך הדחק עם פת במלח ומים במשורה?

אכן כבר דיברנו בעבר שיש פה חידוש, כי הרי ידוע שבדרך כלל מי שיש לו הנאות העולם הזה הוא מפסיד בהם מהעולם הבא, וכל הנאות העולם הזה באות על חשבון העולם הבא, כמו שכתב באיגרת הגר"א שכל ההנאות ייהפכו בקבר למרה, וההנאות בעולם הזה הם נגד העולם הבא.

ואם כן אדם שהוא כל כך מאושר ושמוח בעולם הזה מלימוד התורה, אשריך בעולם הזה, לכאורה זה על חשבון העולם הבא, ויחידש התנא כי הנאה כזו של תורה אדרבה היא מוסיף עולם הבא! ורק הנאות העולם הזה גשמייות כמו אכילה ושתייה וסתם הנאות זה מוריד מהעולם הבא ומקלקל את העולם הבא, אבל הנאה של 'אשריך בעולם הזה' שנהנה מרוחניות של עסק התורה, אין זה מוריד אלא מוסיף עולם הבא.

תורה לשמה – מאהבת התורה עצמה

ושנינו עוד באבות (ריש פרק ששי) רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא אמר מה הם הדברים הרבה [ופירש ברוח חיים 'כי אינם דברים המושגים לכתוב איכותם'], ואחר כך המשיך ואמר ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו ונקרא רע אהוב וכו' ומגלן לו רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר וכו' ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, המון דברים נפלאים שזוכה מי שעוסק בתורה לשמה, ונוסף לזה עוד 'דברים הרבה' שלא מפורש מה הם.

אבל יש בזה תנאי, שילמד 'לשמה', ומשמע לכאורה שאם הוא לומד בשביל ה'דברים הרבה' כבר אינו זוכה לזה, כי זה נקרא שלא לשמה! שאינו לומד מאהבת התורה עצמה, אלא מפני שרוצה דברים הרבה, ורוצה את המדרגות המיוחדות של רזי תורה ומעין המתגבר, וכשלומד בשביל זה כבר

לא יזכה לזה, ורק כשעוסק בתורה 'לשמה' – שאינו חושב על עצמו ועל המעלות והמדרגות המיוחדות שישג, אלא הוא לומד מפני שאוהב ללמוד, מאהבת תורה! זהו תורה לשמה וזהו יזכה לדברים הרבה.

וצריך ללמוד מפני שהוא חייב ללמוד והלימוד מעניין אותו, וליהנות מהלימוד עצמו, כמו שהביא הנפש החיים (ד, ג) מפירוש הרא"ש בנדרים כי תורה לשמה היינו כשלומד כדי לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופנול.

התפילה זכות לקנין תורה

והנה באבות פרק ששי מנו חכמים ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, ונוסף לזה מצינו בגמרא (נדה ע, ב) שאמרו מה יעשה אדם ויחכם? ירבה בישיבה, ואמרו שם כי זה לבד לא מספיק, אלא צריך גם לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. ונמצא שיש עוד דבר חוץ מהארבעים ושמונה דברים, שצריך גם לבקש רחמים בתפילה, וזה לא כתוב בארבעים ושמונה דברים, ומוזכרים שם הרבה דברים אחרים כגון: ענוה ושמחה והתמדה ומידות טובות, אך תפילה לא כתובה שם.

והטעם בזה מפני שתפילה אינה מהקניינים, כי קנייני התורה הם ה'מעשים' והדרכים שמביאים להצלחה בתורה, אבל תפילה היא ה'זכות', ועם תפילה יש זכויות לקנין תורה, אבל בלי תפילה לא יועילו הקניינים! וכמו שאמרו בגמרא שם 'הרבה עשו ולא עלתה בידם', שהרבו בישיבה ואף על פי כן לא הצליחו, מפני שצריכים תפילה ובקשת רחמים. ואמנם בלי תפילה גם כן שייך איזה הצלחה, אבל זו לא הצלחה אמיתית, וכדי להצליח בתורה ממש, עם ה'יתר תורה', צריכים רחמי שמים, ולכך צריך זכויות על ידי תפילה ובקשת רחמים.

ולכן יש בנוסח התפילה הרבה בקשות על תורה, כגון בתפילת שמונה עשרה חננו מאתך דעה, השיבנו אבינו לתורתך, ובברכות התורה ובאהבה רבה, וכן בברך שמה בפתחת ההיכל דתפתח לבאי באורייתא, ובעוד הרבה מקומות מבקשים על תורה.

תפילה ובקשה בלב על רוחניות

ומסתבר שגם תפילה בלב היא תפילה, ואמנם בתפילות החובה שמתפללים שלוש פעמים ביום צריך להוציא בשפתיו ולא מספיק בלב, אבל בתור בקשה חוץ מתפילות החובה, גם בקשה בלב היא תפילה.

וכבר סיפרתי בזה מעשה שהיה באחד שלא היה מאמין והגיע מחוץ לארץ לכותל המערבי, ושם התעורר והתחיל לחשוב, שהרי ישנם מאמינים, וחשב בלבו כי אם באמת נכונה האמונה שאנכי השם אלוקיך, הוא מבקש ורוצה בלבו שמן השמים יעזרו לו לדעת זאת, ורק הרהר כן בלבו, ולא הוציא בשפתיו, ומיד באותו הרגע שחשב כך, ניגש אליו אחד מהפעילים שמחזירים בתשובה והציע לו אם הוא רוצה לדעת מה זה יהדות! כזו סייעתא דשמיא זכה באותו הרגע על ידי בקשה בלב, כי גם בקשה בלב היא תפילה, ואם אדם מבקש בלבו מהקב"ה זוכה לסייעתא דשמיא.

זה יכול להועיל אף יותר מנוסח התפילה הקבוע של תפילות החובה, כי את הנוסח הקבוע יתכן שאומרים עם פחות כוונה, ואילו כשמבקש בלב הרי זה יותר כוונה, וכשמבקש על רוחניות ודאי שזה עוזר, כמו שידוע מרבי ישראל סלנטר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת ומתקבלת, ואם מתפללים על הצלחה ברוחניות, על הצלחה בתורה וסייעתא דשמיא בעניינים רוחניים, בדוק ומנוסה שזה עוזר!

[והראו בזה לדברי החפץ חיים בקונטרס ליקוטי אמרים פרק י' שכתב ממש כדברים הנ"ל, וזה לשונו: ולא יסתפק האדם במה שמתפלל השמונה עשרה שלוש פעמים בכל יום, אלא כמה פעמים ביום צריך לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו וכו', כי השלושה תפילות הם אצלו כבר שגורות בפיו ואינו נותן לב להם כל כך, מה שאין כן אם יתבונן כל אדם בינו לבין עצמו ויעשה חשבון הנפש על מצבו ומעמדו וכו', ואזי ישפוך לבו כמים נגד השם יתברך, והתפילה תצא אז בכוונה עמוקה ובלב נשבר ורוח נמוכה, תפילה כזו בודאי לא תשוב ריקס. עכ"ל.]

אם כן יש לנו הרבה דרכים האידך לזכות להצלחה בתורה ובכל העניינים הרוחניים, על ידי ריבוי בישיבה ובקשת רחמים בתפילה, וגם אהבה ויראה, והדרך לחיזוק ביראה היא על ידי לימוד ספרי המוסר, שהם התבלין ליצר הרע, וכמו שכתב המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים כי תורת היראה שבספרי המוסר זהו התורה תבלין. אלו הן עצות להצלחה ברוחניות, והשם יעזור שבאמת כולנו נצליח בעניינים הרוחניים.

הופיע הספר! משולחנם של רבותינו עיני העדה רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

לעילוי נשמת רבי שמואל אריה שצ'יגל זצ"ל בן הגה"צ רבי מתתיהו זאב זצ"ל נלב"ע כ"ז אדר ב' תשנ"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג רבי פינחס וילמן זצ"ל ב"ר דוד הכהן זצ"ל נלב"ע ד' ניסן תש"פ - תנצב"ה

בס"ד יצא לאור 'דרכי החיזוק' גיליון ה-500 (48 עמ') ובו חמש מאות פניני חיזוק והדרכה משיחות רבינו שליט"א ניתן להשיגו א"ה בשבוע הקרוב במארזי 'קובץ גיליונות' לחג הפסח, ולאחר מכן בחלוקה הקבועה